

ÖSTERÅKERS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING



och

NATURSKYDDSFÖRENINGEN ÖSTERÅKER



Åkersberga den 1 augusti 2005

Till

Österåkers kommun
Stadsarkitektkontoret
184 86 Åkersberga

Kopia för kännedom

Se sista sidan

Yttrande över förslag till planprogram för Svinninge – samrådshandling den 13 juni 2005

Österåkers kommun har upprättat ett planprogram för Svinningeområdet. Österåkers hembygds- och fornminnesförening (ÖHF) och Naturskyddsföreningen Österåker (NFÖ) har berett ärendet tillsammans och vill gemensamt framföra följande synpunkter.

Sammanfattning

Vi anser att planprogrammet måste innehålla tydligare riktlinjer annars kommer i praktiken detaljplanerna och exploateringsintressena att styra detaljplaneringen. Helheten går då förlorad och de externa påverkansmöjligheterna försämras. Vi är allvarligt oroade för att planprogrammet i sin nuvarande utformning inte kommer att kunna svara upp mot sitt syfte som övergripande styrinstrument.

Vi vill starkt betona betydelsen av att planeringen för Svinninge samordnas med arbetet med en fördjupad översiktsplan för Täljöviken. Vi finner det därför otillfredsställande med öppna mandat för utredningsområden i planområdets norra del, utan restriktioner och koppling till översiktsplanen. Grönstråket åt nordväst mot Träskmossen – Vitmossen är i detta sammanhang viktigt, liksom förbindelsen Träskmossen – Täljöviken.

Även jordbruksmark bör redovisas. Detta gäller såväl markanvändning i dag som motiv för och konsekvenser av ett annat framtida utnyttjande.

Vi anser att ett kommunalt VA-system skulle innebära en miljöanpassad och långsiktigt hållbar lösning.

Vi anser det märkligt att planprogrammet inte tydligt uttalar ambitionen om ett naturreservat vid Karsvreta Träsk. En helhetssyn bör också anläggas på vattenvägen från Svinningeudd via Karsvreta Träsk och Boda Träsk till Saltsjön.

Värdefull vegetation bör sparas, t.ex. lövträdsbestånd och även enskilda träd.

Vi har ingen erinran mot redovisningen av kulturhistoriskt värdefulla och intressanta miljöer men vill tillägga att alla gårdar, torp och gamla vägar, stigar och utmarker kan ha kulturhistoriskt intresse, vilket bör uppmärksammas i det fortsatta planarbetet. Även goda exempel som representerar senare tiders kulturella årsringar bör uppmärksammas.

Vi anser en upprustning av Svinningevägen vara angelägen men finner inte tillräckliga skäl för en ny genomfart/förbifart inom planområdet. Vi föreslår i stället en ny vägdragning längs Roslagsbanan.

Vi förutsätter att det görs en miljökonsekvensbeskrivning i anslutning till planprogrammet. Helheten tappas annars bort och risken ökar för senare överklaganden av detaljplanerna.

Övergripande synpunkter

Planprogrammets mål och syfte

I inledningen sägs att målsättningen för planarbetet är att bibehålla den ursprungliga karaktären av ett grönt och relativt glest bebyggt samhälle. Vi bejakar detta mål. Så vitt vi kan förstå rimmar detta med vad majoriteten av de boende önskar. Vi vill tillägga att det också finns starka kultur- och naturmiljöskäl för ett sådant mål. Detta bör tydligt poängteras i planprogrammet. I området, främst i Nantes, finns förmodligen också kommunens äldsta fritidshusbebyggelse och det är viktigt att spara representativa exempel på sådan bebyggelse med sin kringmiljö. Det är viktigt att VA- och vägutbyggnaden görs varsamt så att den ursprungliga småskaligheten med staket, häckar, smala vägar, gångstigar växtlighet, uthus m.m. inte går förlorad.

Planprogrammets syfte sägs vara att underlätta den pågående omvandlingen från fritidsboende till permanentboende och möjliggöra utbyggnad av kommunalt VA-system. Planprogrammet skall också skapa en gemensam utgångspunkt för fortsatt detaljplanläggning. Vi anser att motiven för en övergång från fördjupad översiktsplanering till ett planprogram inte är särskilt tydliga. Det är självfallet bra om planprocessen kan påskyndas, t.ex. genom att detaljplaneringen förs fram parallellt för olika områden. Det finns dock en risk att denna forcering leder till att den övergripande styrningen blir svag och att de olika detaljplanerna inte blir tillräckligt samordnade. Helheten kan därmed komma att förloras och de externa påverkansmöjligheterna att försämrats. Det är därför viktigt att planprogrammet lägger fast riktlinjer, blir vägledande, i de övergripande frågorna, annars kommer dessa att avgöras i detaljplanerna. Vi är allvarligt oroad för att planprogrammet i sin nuvarande utformning inte kommer att kunna svara upp mot sitt syfte som styrinstrument.

Samordning med Täljöviken

I samrådshandlingen sägs att planeringen för Svinninge skall ske samordnat med arbetet för en fördjupad översiktsplan för Täljöviken (sid. 5). Vi vill starkt betona vikten av att så

sker. Vi vill samtidigt hänvisa till vad vi tidigare framhållit om vår syn på Näsområdet, dels i skrivelsen Vården av kulturarvet samt naturvård och miljövård i översiktsplaneringen (2005-02-23) sid. 5, dels i vårt yttrande över förslaget till översiktsplan 2006 (2005-06-13) sid. 8 och 10.

Vi anser sålunda att kultur- och naturmiljöhänsyn talar för att inte bebygga fälten söder och sydväst om Näs gård utan i stället bevara området för fortsatt jordbruksdrift. Det historiska kulturlandskapet runt Täljöviken skulle därmed kunna vårdas och förutsättningar finnas dels för betesdrift på det planerade naturreservatet på Näsudden, dels för att med bruk av sidoarrenden behålla det öppna landskapet på fler ställen än vid Näs, bl.a. i Svinninge, Skåvsjöholm och Hästängsudd. Det finns förutsättningar för ett bärkraftigt jordbruk och jordbrukslandskapet borde inte kunna förhandlas bort i ett planprogramarbete. Vi finner det därför mycket otillfredsställande med de öppna mandaten om utredningsområden – område 19-21 i det preliminära förslaget till planindelning på sid. 35 – utan restriktioner och utan koppling till vare sig gällande översiktsplan eller förslaget till översiktsplan 2006.

Kommunalt VA-system

Vi vet att frågan om kommunalt VA-system är kontroversiell och att de boende har olika uppfattningar i frågan. Vi vet också att det för närvarande finns olika VA-lösningar inom planområdet. Flertalet anläggningar är enskilda men det finns även en kommunal och en företagsägd sådan. Det ankommer inte på våra respektive föreningar att föreslå eller avfärda någon viss teknisk lösning på VA-frågan. Grundvattentillgången synes för närvarande vara huvudproblemet. Det viktiga är emellertid att få en miljöanpassad och långsiktigt fungerande lösning. Vi anser att ett kommunalt VA-system har förutsättningar att svara upp mot dessa krav. Samtidigt är vi medvetna om att den rätt betydande investering som krävs för att ansluta till ett kommunalt VA-system kan bidra till ökad tomtavstyckning för att täcka kostnaden för den enskilde. Detta står i så fall i konflikt med målet att bevara områdets ursprungliga relativt glest bebyggda karaktär. Det är möjligt att olika långsiktigt hållbara lösningar i enstaka fall skulle kunna accepteras, speciellt där historiska hänsynstaganden är särskilt viktiga eller där en kommunal anslutning skulle leda till orimliga kostnader.

Bebyggelse

I inledningen sägs att planprogram och detaljplanläggning skall intensifieras och möjliggöra de boendes önskemål om ombyggnad och avstyckning samt utbyggnad av VA. Vi skulle här vilja tillägga att det då ställs krav på en förutseende och samordnad kommunal planering för att det skall bli väl fungerande områden och samhällen. Vi anser vidare att om vissa boende önskar stycka av tomter och tjäna pengar på detta, så skall inte detta förhållande vara vägledande för hur områdets karaktär skall gestaltas i framtiden för dem som kommer att bo där då. Flertalet av de som vill stycka sin tomt kommer sannolikt att flytta.

På sid. 13 redovisas *föreslagen markanvändning*. När det gäller utredningsområdena i norr verkar dessa ha avgränsats och överlagrats på kartbilden utan andra hänsyn än markägoförhållandena. Är det så, anser vi att detta är ett felaktigt synsätt. Grönområdena bör också anges, exempelvis det viktiga grönstråket åt nordväst mot Träskmossen i enlighet med kartan på sid. 17. Ny bebyggelse måste samordnas med planarbete och utveckling på andra sidan Täljöviken. Vi vill bestämt avråda från en exploateringsstyrd planering. Planeringen måste i stället utgå från övergripande samhällsintressen. Vi har i vår skrivelse Vården av kulturarvet samt naturvård och miljövård i översiktsprogrammet

(2005-02-23) förordat en konsortiemodell för planeringen där all ny exploateringsmark behandlas samlat, oavsett vem som är markägare och/eller exploator. Ett sådant helhetsgrepp ökar möjligheterna att planera utan restriktion av markägogränser och skulle ge bättre förutsättningar för att bevara det som är skyddsvärt.

En god sammanställning över den totala markanvändningen saknas i planprogrammet. Även *jordbruksmark* bör redovisas, såväl markanvändning i dag som motiv och följd av ett annat framtida utnyttjande. Detta är speciellt betydelsefullt eftersom det på sid. 14 sägs att byggrätter för enplansbebyggelse kan bli aktuella vid nyexploatering av öppen åkermark. Vilken åkermark avses i så fall? Denna konflikt mellan exploatering och att behålla åkermark måste behandlas och riktlinjer ges för vilken åkermark som inte får exploateras.

På sid. 13 redovisas vidare *verksamhetsområden* i anslutning till Svinninge gård och väster Svinningevägen. Här finns latent konflikter med kulturhistoriskt intressanta miljöer, markerade på kartan på sid. 20. Bl.a. finns spår av tidigare gruvdrift som är kulturhistoriskt intressant. Denna konflikt bör hanteras i planprogrammet, bl.a. genom riktlinjer och/eller restriktioner för utredningsområdena.

Vi har ingen erinran mot ett ev. framtida, bergförlagt, *reningsverk och värmeverk* väster Svinningevägen i höjd med Svinninge gård, förutsatt att hänsyn tas till miljö- och kulturvärden. Influensområdet för reningsverket är satt med 500 m radie. Inom detta område bör inte bostäder uppföras medan däremot jordbruksdrift är konfliktfritt. Detta bör poängteras i planprogrammet.

Vi noterar med tillfredsställelse att riktlinjer ges för att sjöbodar och båthus normalt måste byggas minst 1,5 m över medelvattennivån. Som vi framfört i vårt yttrande över samrådsförslaget till översiktsplan 2006 anser vi att begränsningar bör införas för all ny bebyggelse med *hänsyn till översvämningsrisker* och en mer långsiktig risk för höjd havsnivå som följd av klimatförändringar. Vi förordar en nivå på minst 2 m för ny bebyggelse för att kommunen inte skall behöva riskera framtida skadeståndskrav för att ha tillåtit bebyggelse i potentiella översvämningsområden.

Naturmiljöer

Kartan på sid.17 redovisar *grönområden och grönstråk*. Vi vill från naturmiljösynpunkt betona betydelsen av grönstråket nordväst ut mot Träskmossen – Vitmossen. Att detta grönstråk nu angetts i planprogrammet tolkar vi som att det från kommunens sida finns accept för att bevara Träskmossen – Vitmossen. Detta är i så fall utmärkt.

I planområdets västra gräns går den naturliga sträckningen för spridningskorridoren mellan grönkilarna Bogesund och Angarn. Detta bör uppmärksammas i planprogrammet.

Ett grönområde – Ubby Ekhage – bör markeras väster badplatsen vid Norsundet. Detta område finns med i kommunens gällande naturvårdsplan. Området är dessutom historiskt intressant som en mötesplats för de närboende.

Vi har i det föregående poängterat *jordbruksmarkens betydelse* och behovet att ange sådan mark som bör bevaras.

Vi noterar med tillfredsställelse att begreppet *viktig siktlinje* nu införs i planeringen, något som vi förordat i vår februariskrivelse. Vi förordar att ytterligare en viktig siktlinje anges på

kartan på sid. 17. Den utgår från berget väster Svinningevägen i höjd med Svinninge gård med utblick dels mot det historiska Näslandskapet, dels sydöst ut över Trälhavet. Vi har i nämnda skrivelse föreslagit att en rastplats anläggs i anslutning till denna utsiktspunkt.

I förslaget till planprogram hänvisas till att *Karsvreta Träsk* ingår i kommunens naturvårdsplan som värdefullt naturområde (sid. 16) samt att ett antal frågor måste belysas i det fortsatta utredningsarbetet. Vidare sägs (sid. 31) att frågan har väckts om att eventuellt utlysa Karsvreta till naturreservat men att denna med hänsyn till handläggningstiden får skjutas på framtiden. Som vi framhållit i det föregående är det viktigt att planprogrammet är tydligt och lägger fast riktlinjer, annars kommer i praktiken detaljplaner eller exploateringsintressen att styra också i övergripande frågor. Vi anser att det är irrelevant att hänvisa till handläggningstiden. Dennas längd är inget motiv för att inte uttala att området skall skyddas. Vår uppfattning är att allt förarbete är gjort och att det på såväl politisk som tjänstemannanivå finns en samsyn om att Karsvreta Träsk skall ges ett starkt skydd. Vi tycker därför att det är utomordentligt märkligt att förslaget till planprogram inte tydligt uttalar ambitionen om ett naturreservat vid Karsvreta Träsk. Vi vill också betona områdets stora kulturhistoriska värden med bl.a. fornlämningar, äldre bebyggelse och gamla vägar. Vi motsätter oss sålunda bestämt en exploatering vid Karsvreta Träsk. Pengar för en restaurering av träsket finns att söka hos länsstyrelsen.

En helhetssyn bör också anläggas på vattenvägen från Svinningeudd via Karsvreta Träsk och Boda Träsk till Skåvsjöholmssundet. Detta påverkar hur området kan användas. Vår uppfattning är att kommunens tjänstemän beträffande reservatsgränser har uttalat att hela den nämnda vattenvägen bör ingå i ett reservat. Vid förfrågan har även berörda markägare uttryckt sig positivt till detta. Ledande politiker som vi diskuterat frågan med har också haft samma åsikt. Vi förordar att denna ursprungliga vattenväg återställs. Ett element i den helhetssyn vi efterlyser borde vara att möjliggöra djurhållning längs vattenvägen för att kunna upprätthålla ett öppet landskap. Från miljösynpunkt skulle det då bli olämpligt med en *förskola vid Karsvreta*. En lokalisering där skulle också dela området. En bättre lokalisering vore vid korsningen av Karsvretavägen och Hästängsuddsvägen.

I planprogrammet påpekas att det finns ett flertal områden med *värdefull vegetation* exempelvis större ekbestånd och att ett skydd kan bli aktuellt för sådan vegetation (sid. 18). Vi håller med om detta och skulle vilja tillägga att lövträd, bestånd men också enstaka träd, ger speciell karaktär åt ett område och därmed kan motivera ett fällningsförbud. Som exempel på särskilt värdefull vegetation vill vi framhålla Ubby Ekskog och sumpskogen mellan Boda Träsk och Skåvsjöholm.

Kulturhistoriska miljöer

I förslaget till planprogram redovisas en rad inventeringar som gjorts av *kulturhistoriskt värdefulla eller intressanta byggnader och miljöer*. Vi har inget att invända mot denna redovisning men skulle vilja tillägga att alla gårdar och torp, och lämningar av sådana, bör betraktas som kulturvärden. De kan vara mer eller mindre värdefulla men bör uppmärksammas i samband med omvandling och nyexploatering. ÖHF har genomfört en torpinventering och ställer självklart detta material till förfogande i det fortsatta planarbetet.

Vi vill också peka på att *gamla vägar och stigar* också kan vara kulturhistoriskt intressanta. En sådan är t.ex. vägen mellan Valsättra och Ubby skola. Detta gamla väg- och stignät bör beaktas vid detaljplaneringen, bl.a. för att ta till vara möjligheterna att dit förlägga gång- och cykelvägar. Även här torde ÖHF kunna bidra med kunskaper i den fortsatta planeringen.

Vi vill peka på vikten av att i det fortsatta planarbetet hålla rätt på alla *fornlämningar* så att inte några förstörs eller skadas av okunskap i det fortsatta omvandlings- och exploateringsarbetet. Misstag har nämligen skett, exempelvis har en dubb för en mätpunkt slagits ned i stenen med skålgropar vid korsningen Nantesvägen – Skepparvägen.

I planprogrammet redovisas inte någon syn på *utmarker*, vilket vi tycker är en brist. Sådana finns främst inom utredningsområdena i nordväst och i anslutning till sträckningen för ”möjlig ny genomfart”. Vi anser att en kartläggning av gamla utmarker skall göras och att dessa skall behandlas som kvaliteter i den fortsatta planeringen. En policy bör formuleras för hur denna typ av historiska lämningar av gångna generationers möda skall behandlas.

Kommunikationer

I förslaget till planprogram förutsätts en upprustning av *Svinningevägen*. Vi anser att detta är en angelägen åtgärd.

En möjlig *ny genomfart*, presenterad som en förbifart, finns inlagd i stort längs programområdets nordöstra gräns. Vi ifrågasätter denna väg på följande grunder:

- Vägdragningen går genom värdefulla naturområden i omedelbar anslutning till Träskmossen.
- En ny genomfart/förbifart är ologisk med hänsyn till att Svinningevägen skall rustas upp och att huvuddelen av trafiken bedöms ha målpunkter inom programområdet. Vi ser här paralleller till vår kritik av den s.k. Röllingbyleden.
- En ny genomfart/förbifart inbjuder till en exploatering av utredningsområdena 19-21. Vi har i det föregående sagt att restriktioner bör läggas på exploatering av dessa områden.
- Vi har i såväl vår februariskrivelse som i vårt yttrande över förslaget till översiktsplan 2006 pekat på möjligheten att samplanera en förbättring av Roslagsbanan med en ny väg i stråket Ullna motorvägsavfart – Rydbo – Täljö – Gottsunda, delvis förlagd i tunnel för att upprätthålla spridningskorridoren mellan de gröna kilarna Angarn och Bogesund. Med en sådan lösning skulle trafik kunna matas dels till Svinningeområdet från nordväst, dels förbi Åkers Runö station över Sågvägen mot Österskär och Åkersberga centrum och möjligen också mot Margretelund. Förutom en avlastning av trafiken på Svinningevägen kommande söderifrån skulle en sådan åtgärd väsentligt minska trafikflödet på den mest belastade delen av väg 276. Vi föreslår att denna idé prövas seriöst eftersom vi ser möjligheter till ett helhetsgrepp som skulle ge stora fördelar inom flera programområden.

Vi ser fördelar med *uppsamlingsgator* i enlighet med kartan på sid. 24. En sådan sträckning ger goda förutsättningar för att i största möjliga omfattning behålla det ursprungliga gatunätet.

Teknisk försörjning

Vi har i de inledande övergripande synpunkterna sagt oss kunna acceptera ett kommunalt VA-system eftersom vi tror att ett sådant ger en miljöanpassad och långsiktigt fungerande lösning.

Vi ser fördelar med att samlokalisera två miljöstörande verksamheter som ett reningsverk och ett värmeverk, dels från miljösynpunkt, dels från resurshushållningssynpunkt när det gäller mark, dels från ledningsdragningssynpunkt och dels för att minimera skyddsområdet.

Miljökonsekvensbeskrivning

I förslaget till planprogram sägs att miljökonsekvensbeskrivningar normalt bör upprättas i samband med detaljplanarbetet samt att den nu föreslagna förtätningen inte bedöms medföra några betydande konsekvenser för miljön (sid. 32). Vi anser att ett sådant synsätt i det här fallet är både lättsinnigt och felaktigt. En miljökonsekvensbeskrivning bör alltså ske redan i anslutning till planprogrammet för att kunna vara en del av beslutsunderlaget när detaljplanerna fastställs. Helheten tappas annars bort och risken ökar för överklaganden av detaljplanerna.

Samrådsprocessen

Vi noterar att för planprogrammet har tillämpats ett samrådsförfarande som överensstämmer med det som används vid översiktsplanearbete. Vi utgår från att detta förfarande också fortsättningsvis blir praxis. Vi förutsätter då också att kommunen beaktar ideella föreningars svårigheter att bereda denna typ av ärenden under sommarperioden. De tidsförhållanden som nu gäller för att behandla det aktuella förslaget till planprogram har inte precis underlättat vårt granskningsarbete. Med hänsyn till våra funktionärers planerade sommaraktiviteter har arbetet behövt tidspressas på ett icke önskvärt sätt. Vi förordar därför att kommunen fortsättningsvis undviker att skicka ut handlingar för yttrande under sommarmånaderna.

För Österåkers Hembygds- och
Fornminnesförening

Suzanne Hillgren

Suzanne Hillgren

För Naturskyddsföreningen
Österåker

Kent Forssgren

Kent Forssgren

Kopia för kännedom

Politiska ledningsgruppen

- Ingela Gardner Sundström
- Sven Hugosson
- Håkan Stolt
- Björn Sundman
- Torgny Johansson

Stora översiktsplanegruppen

Stadsbyggnadschef Lars Barrefeldt

Miljö- och hälsoskyddschef Kia Regné

Exploateringschef Tommy Bokell

Kultur- och fritidschef Jan Wili-Blomé

Länsstyrelsen i Stockholms län, Miljö- och planeringsavdelningen